

3.

Zagraniczni studenci w Polsce

Rafał Trzeciński¹

Zagraniczni studenci – czy potencjalni uczestnicy polskiego rynku pracy?

1. Wprowadzenie

Niniejszy rozdział przedstawia wyniki badania sondażowego, przeprowadzonego pod koniec 2014 roku w grupie studentów zagranicznych studiujących w Polsce². Badanie objęło swym zasięgiem obszar czterech województw (mazowieckie, małopolskie, dolnośląskie i lubelskie), w których udział studentów, obcokrajowców jest największy (GUS, 2014).

Głównym zadaniem tego komponentu badania było ustalenie, na ile cudzoziemcy studiujący w Polsce, mogą być postrzegani jako przyszli, wykwalifikowani pracownicy na polskim rynku pracy. Dokonano przekrojowej analizy motywów stojących za ich przyjazdem do Polski oraz przybliżono ich ocenę sytuacji zastanej w Polsce (biorąc pod uwagę zadowolenie ze studiów, pobytu itp.). Ustalono również, na ile studenci zagraniczni widzą siebie w roli przyszłych pracowników zatrudnionych w Polsce. Przedstawiony został profil tych osób, ich kwalifikacje oraz oczekiwania w wybranych wymiarach.

Niniejszy projekt wpisuje się w serię przedsięwzięć badawczych poświęconych studentom zagranicznym podejmującym studia w Polsce. Zarówno to, jak i inne badania realizowane w tym obszarze są odpowiedzią na coraz częściej podnoszoną, w debacie publicznej oraz na poziomie strategicznych dokumentów

¹ Instytut Społeczno-Ekonomicznych Ekspertyz

² Z badania wyłączeni byli studenci programu Erasmus.

rządowych, potrzebą większego umiędzynarodowienia polskiej edukacji wyższej. Zgłaszane postulaty wynikają wprost z niekorzystnych przemian demograficznych polskiego społeczeństwa, dalszych prognoz w tym zakresie oraz ich konsekwencji dla rozwoju kraju.

W rezultacie trwającego w Polsce niżu demograficznego systematycznie maleje liczba studentów krajowych uczelni. Wystarczy wspomnieć, że w ciągu 8 lat (tj. między rokiem akademickim 2013/2014, a 2005/2006), liczba studentów szkół wyższych w Polsce spadła o około 400 tys. osób, co stanowi około 20% liczby studentów z roku 2005/2006 (GUS, 2014). Przewiduje się, że trend ten utrzyma się w najbliższych latach – do 2020 r. Polska ma odnotować najsilniejszy spadek liczby studentów spośród wszystkich krajów OECD. Spadek ten szacuje się na około 25-30%, w porównaniu do liczby studentów z roku 2013 (Łukaszczyk, 2013). Opisanym przemianom obserwowanym na poziomie uczelni towarzyszą problemy na rynku pracy objawiające się malejącą liczbą osób pracujących przypadających na jednego emeryta³. Wynika to m.in. ze struktury populacji Polski, niekorzystnych przemian demograficznych (wspomniany niż), ale również wydłużania przeciętnego życia Polaków. Powyższe czynniki miały wpływ na sposób postrzegania cudzoziemców przybywających do Polski na studia – zaczęto myśleć o nich w sposób strategiczny, jako o zasobie, który może przysłużyć się do zmniejszenia negatywnych skutków procesów demograficznych w Polsce (Łukaszczyk, 2013). Tego typu postrzeżenie studentów zagranicznych znalazło odzwierciedlenie w rozmaitych dokumentach rządowych, w których wskazuje się na potrzebę ich przyciągania do Polski i zachęcania ich do pozostania po studiach w kraju (MSW, 2012).

W tym kontekście warto zauważyć, że statystyki publiczne wskazują na stale rosnącą liczbę obcokrajowców przybywających na studia do Polski (por. Rozdz. 1.2.). Na przestrzeni lat akademickich 2005/2006 oraz 2014/2015 liczba studentów zagranicznych na polskich uczelniach wzrosła ponad czterokrotnie (z około 10 do 46 tys.). Co więcej, widoczna jest dosyć znacząca dynamika tego zjawiska – w roku 2014/2015 nastąpił wzrost liczby studentów zagranicznych w porównaniu do roku wcześniejszego o 28% (10 tys. osób).

Jak podaje portal studyinpoland.pl, polskie uniwersytety nigdy dotychczas nie zanotowały takiego wzrostu⁴. W wyniku obu opisanych powyżej procesów (rosnącej liczby studentów obcokrajowców i spadku ogólnej liczby studentów) stale rośnie pożądaný tzw. poziom umiędzynarodowienia polskich uczelni, który w roku 2014/2015 wyniósł 3,1% (dla porównania 2007/2008 było to tylko 0,6%)⁵. Poziom ten jest jednak wciąż daleki od 5%, zaplanowanych w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (MPiPS, 2013). Jest również niższy niż od obserwowanego

³ Tzw. obciążenie demograficzne.

⁴ por. <http://www.studyinpoland.pl/en/index.php/news/40-over-46-000-international-students-in-poland> [Dostęp: 27.03.2015].

⁵ Tamże.

w innych krajach naszego regionu – Czech, Węgier, czy Słowacji (OECD, 2014). Z tego powodu pojawia się potrzeba lepszego zrozumienia mechanizmów warunkujących przyjazd studentów zagranicznych do Polski. Pogłębionej analizy wymaga również kwestia czynników związanych z decyzjami o podejmowaniu przez tę grupę zatrudnienia w Polsce oraz ewentualnych planach pozostania tu na stałe. Na obecnym etapie ważnym ograniczeniem pozostaje brak jakichkolwiek informacji zwłaszcza w obszarze tej ostatniej kwestii. Nie ma bowiem w Polsce podmiotu, który zbierałby informacje na temat obecności studentów zagranicznych na polskim rynku pracy. Dotyczy to również aktywności zawodowej zagranicznych absolwentów polskich uczelni (Żołądowski, 2010). Dlatego też, jak wskazuje Sabina Kubiciel-Lubińska – *Coraz potrzebniejsze wydaje się więc prowadzenie analiz dotyczących nie tylko napływu obcokrajowców, ale także czynników mogących zatrzymać ich w Polsce po skończeniu nauki.* (Kubiciel-Lodzińska, 2013). Prezentowane badanie wpisuje się w ten właśnie nurt.

Przed przejściem do prezentacji szczegółowych wyników badań warto zrobić jedno zastrzeżenie metodologiczne. Badanie realizowane było w trakcie trwającego kryzysu na Ukrainie. Studenci z Ukrainy stanowią aktualnie niemal połowę wszystkich studentów zagranicznych studiujących w Polsce, jednocześnie jest to grupa o największej dynamice wzrostu. Jak się wydaje te uwarunkowania nie pozostały bez wpływu na wyniki niniejszego badania, zwłaszcza biorąc pod uwagę takie kwestie jak motywy przyjazdu do Polski oraz dalsze plany po zakończeniu studiów. Fakt ten powinien być brany pod uwagę w przypadku ewentualnych porównań z wynikami innych badań, realizowanych w innym czasie.

Niniejszy rozdział składa się z trzech części. W pierwszej z nich przybliżono metodykę badania, w tym postawione pytania badawcze, dobór próby oraz strukturę przebadanej grupy studentów. Część druga zawiera szczegółowe wyniki analiz zebranych w ramach przeprowadzonego badania sondażowego studentów. Wyniki prezentowane są w rozbiciu na cztery aspekty – motywy przyjazdu do Polski, ocena pobytu, plany na przyszłość oraz ocena polskiego rynku pracy. Koniec rozdziału wieńczy wnioski i rekomendacje dotyczące zagadnień związanych z przyciąganiem studentów zagranicznych do Polski.

2. Metodyka badania

Pytania badawcze

W ramach badania postawiono dwa główne pytania badawcze ogniskujące wokół motywacji studentów przyjeżdżających do Polski oraz ich dalszych planów zawodowych. Dwa pytania ogólne zostały następnie doprecyzowane przy pomocy dziewięciu pytań szczegółowych, które na poziomie kwestionariusza zostały zoperacjonalizowane z wykorzystaniem 45 pytań zadawanych respondentom.

Główne pytania badawcze:

1. Jakie są główne motywacje studentów zagranicznych studiujących w Polsce?
2. Jakie są plany zawodowe studentów zagranicznych po zakończeniu edukacji na uczelni?

Szczegółowe pytania badawcze:

1. Jaki jest „profil demograficzny” przeciętnego studenta zagranicznego uczącego się w Polsce?
2. Jakie aspekty przeważały o wyborze Polski na miejsce do studiowania?
3. Jak różnicują się motywacje do studiowania w Polsce, w zależności od narodowości studenta, kierunku oraz miejsca studiów?
4. Czy studenci zagraniczni mają plany osiedlenia się w Polsce na stałe?
5. Jak studenci zagraniczni postrzegają polski rynek pracy oraz własne szanse na znalezienie zatrudnienia w Polsce?
6. W jakich „branżach” studenci zagraniczni planują szukać zatrudnienia?
7. Jak studenci postrzegają poszczególne uwarunkowania prawne, regulujące pracę obcokrajowców w Polsce?
8. W jaki sposób studenci radzą sobie z barierą językową? Czy podejmują działania w celu ich eliminacji, tj. czy podejmują się nauki języka polskiego?
9. Jaka jest sytuacja ekonomiczna studentów zagranicznych?

Badanie swoim zakresem nawiązuje do prac zrealizowanych przez Ośrodek Badań nad Migracjami, zaprezentowanymi w publikacji pt. „Studenci Zagraniczni w Polsce. Motywy przyjazdu, ocena pobytu, plany na przyszłość”, opracowanej pod redakcją Cezarego Żołędowskiego w 2010 roku. W niniejszym badaniu, starano się – w przypadku części z badanych obszarów – zachować spójność brzmienia wybranych pytań kwestionariuszowych, tak by możliwe było dokonywanie ewentualnych porównań w czasie.

Wykorzystane metody i techniki badawcze

Badanie ilościowe zostało poprzedzone fazą eksploracyjną. Składało się na nią przeprowadzenie dziesięciu wywiadów pogłębionych z aktualnymi studentami zagranicznymi studiującymi w Polsce. Celem wywiadów było umożliwienie lepszego zrozumienia zagadnień, które precyzowane były na poziomie kwestionariusza konstruowanego na potrzeby badania ilościowego. Jednocześnie jednym z elementów wywiadu był pilotaż pierwszego projektu kwestionariusza ankiety. Sam sondaż zrealizowany został w wykorzystaniem ankiety internetowej CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*) zbudowanej na platformie *limesurvey*. Kwestionariusz dostępny był równocześnie w trzech językach (polskim, angielskim oraz rosyjskim). Wybór języka był dokonywany indywidualnie przez respondentów – zgodnie z ich indywidualnymi preferencjami⁶.

Dobór próby

Badanie zostało zrealizowane we współpracy z wybranymi uczelniami z czterech województw – mazowieckiego, małopolskiego, dolnośląskiego i lubelskiego. O wyborze tych województw zdecydował fakt, iż w ich stolicach, studiuje najwięcej zagranicznych studentów. Zgodnie z danymi GUS za rok 2013 (GUS, 2014), najwięcej studentów cudzoziemców studiowało w Warszawie (10,8 tys.), Krakowie (4,3 tys.), w Lublinie (3,1 tys.) oraz Wrocławiu (2,9 tys.). Do udziału w badaniu zostało zaproszonych łącznie ponad 30 uczelni wyższych (ze wskazanych województw).

Finalnie w badaniu wzięło udział 301 studentów z ponad 30 uczelni, przy czym najwięcej studentów pochodziło z Uniwersytetu Warszawskiego (80), Politechniki Wrocławskiej (58), Uczelni Łazarskiego w Warszawie (40), Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (26), Politechniki Lubelskiej (16), Akademii Finansów i Biznesu Vistula w Warszawie (11) oraz Krakowskiej Akademii im. A. Frycza Modrzewskiego (11).

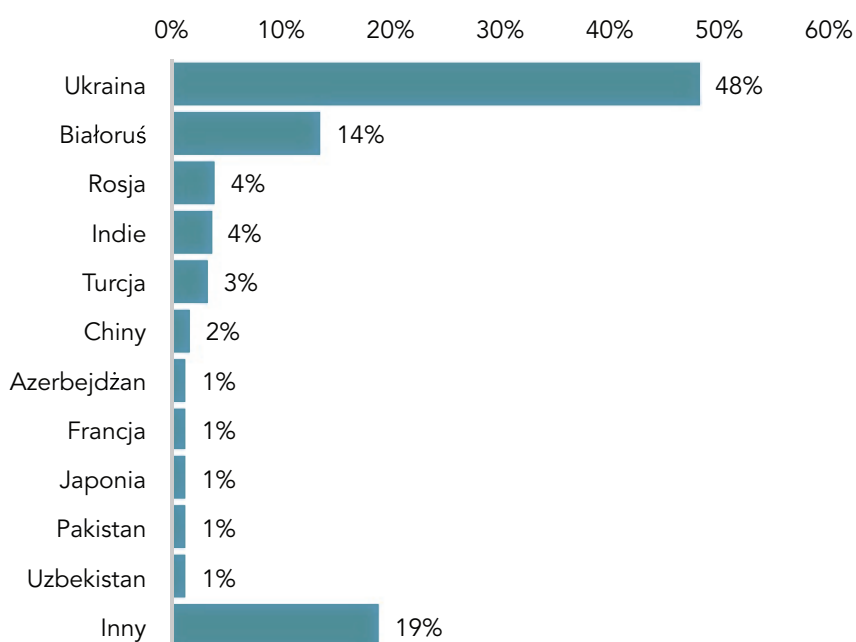
Oprócz realizacji badania za pośrednictwem uczelni, badaniu towarzyszyły szeroko zakrojone działania promocyjne informujące o badaniu. W tym celu uruchomiono portal internetowy na stronie www.poland4students.pl. Przygotowano również plakaty papierowe oraz uruchomiono kampanię w mediach społecznościach. Oprócz tego uruchomiono konkurs, który miał zachęcić studentów do poświęcenia czasu na wypełnienie ankiety. Konkurs przewidywał gratyfikatory w postaci voucherów do kina, dla pierwszych 250 studentów, którzy w całości wypełnili ankietę.

⁶ Mniej więcej 46,5% studentów wypełniło ankietę w jęz. angielskim, kolejne 34,2% wypełniło ją w jęz. rosyjskim. Jedynie 19,3% zdecydowało się na wypełnienie ankiety w jęz. polskim.

Profil studentów zagranicznych uczestniczących w badaniu

W badanej grupie udział kobiet (54,5%) był nieznacznie większy od mężczyzn (45,5%). Średni wiek badanych wyniósł 22 lata. W badaniu wzięli udział studenci pochodzący łącznie z 49 krajów, przy czym zdecydowaną większość stanowili studenci z Ukrainy (48,2%) oraz Białorusi (13,6%). Taki rozkład narodowości studentów bliski jest sytuacji obserwowanej w populacji generalnej, przy czym – zgodnie z aktualnymi na rok 2013 danymi GUS – obie wymienione narodowości są w niniejszym badaniu nieco nadreprezentowane⁷.

Wykres 1. Pochodzenie studentów studiujących w Polsce

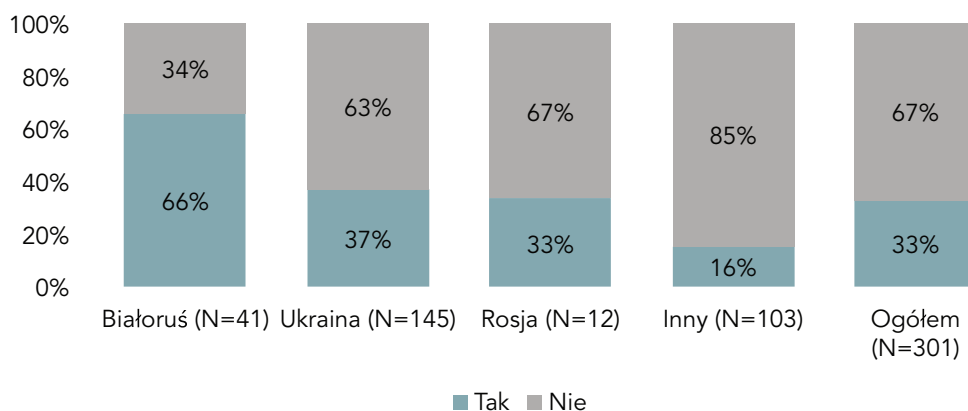
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Co trzeci student zadeklarował, że posiada polskie korzenie. Sytuacja ta dotyczy przede wszystkim obywateli Białorusi (dwie trzecie studentów deklaruje posiadanie polskich korzeni), w nieco mniejszym stopniu obywateli Ukrainy (36,6% studentów posiada polskie korzenia) oraz Rosji (co trzeci student). W przypadku studentów spoza tych krajów, fakt ten deklaruje mniej więcej co szósty student

⁷ Por. Szkoły wyższe i ich finanse w roku 2013. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2014 – zgodnie z przedstawionymi danymi, studenci narodowości ukraińskiej stanowili około 42% wszystkich studentów zagranicznych studiujących w Polsce, podczas gdy mniej więcej 10% było narodowości białoruskiej. Przy czym liczba studentów z Ukrainy charakteryzuje się znaczącą dynamiką – ich relatywny udział w całości studentów zagranicznych rośnie w związku z aktualnymi wydarzeniami na Ukrainie.

(15,5%). W tym kontekście warto zauważyć, że w populacji generalnej udział studentów o polskim pochodzeniu systematycznie maleje. Wg danych za rok 2013/2014 studenci o polskim pochodzeniu stanowili około 15,6% ogółu populacji studiujących w Polsce cudzoziemców, podczas gdy w roku 1995/1996 ich udział wynosił aż 47,2% (GUS 2014).

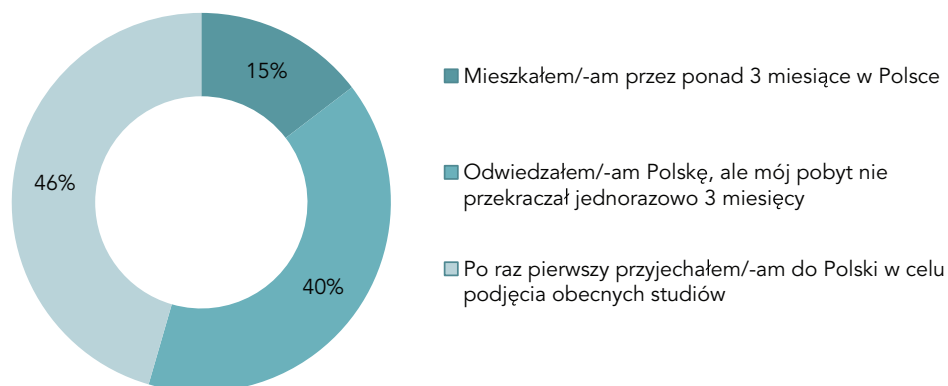
Wykres 2. Polskie korzenie wśród studentów zagranicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI

Znaczna część studentów przed podjęciem studiów odwiedzała Polskę. W dużej mierze (dla 40% studentów) były to krótkie pobyty, nieprzekraczające trzech miesięcy. Około 15% studentów, zadeklarowała, że mieszkała wcześniej w Polsce przez okres przekraczający wskazane trzy miesiące. W przypadku 46% studentów studia były jednocześnie pierwszym kontaktem z Polską. Studenci z Białorusi częściej niż inne narodowości odwiedzali Polskę przed studiami na krótkie pobyty – przez okres krótszy niż trzy miesiące mieszkało w Polsce nieco ponad 2/3 z nich. Dla osób o narodowości innej niż białoruska, ukraińska, czy rosyjska studia stanowiły przeciętnie częściej pierwszą okazję do kontaktu z Polską (58,3%).

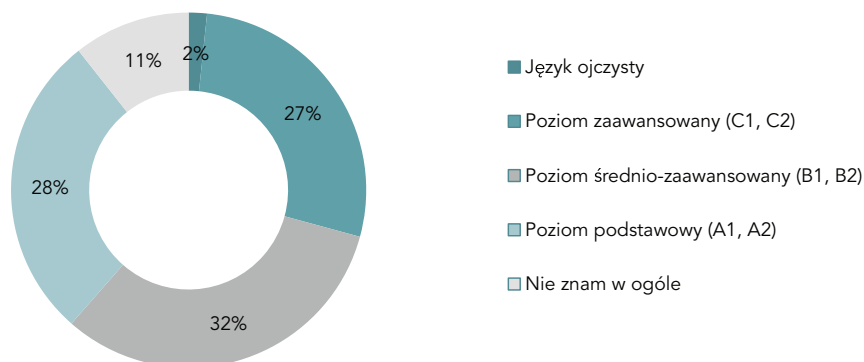
Wykres 3. Wcześniejsze kontakty z Polską

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Zdecydowana większość studentów (około 89%) deklaruje znajomość języka polskiego, w tym około 27% na poziomie zaawansowanym oraz 32% na poziomie średnio zaawansowanym. Pięć osób (niecałe 2%) przyznało, że polski jest ich językiem ojczystym (oprócz tego osoby te deklarowały znajomość na podobnym poziomie innych języków). Podstawową znajomość języka polskiego zadeklarowało 28% studentów, 11% przyznało, że nie zna go w ogóle.

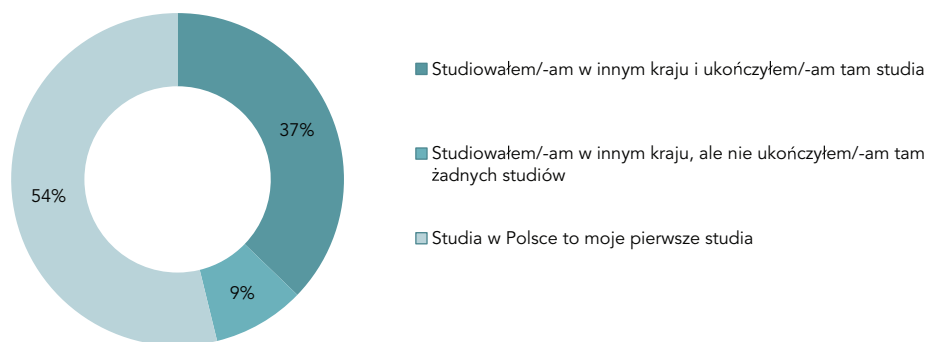
Wykres 4. Deklarowana znajomość języka polskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Przed podjęciem studiów w Polsce około 46% osób podejmowała studia wyższe, w tym aż 37% wskazało, że studiowało w innym kraju (w tym we własnym), i że podjęte studia ukończyli. Dla 54% osób, studia w Polsce to jednocześnie pierwsze studia, jakie zdecydowali się rozpocząć.

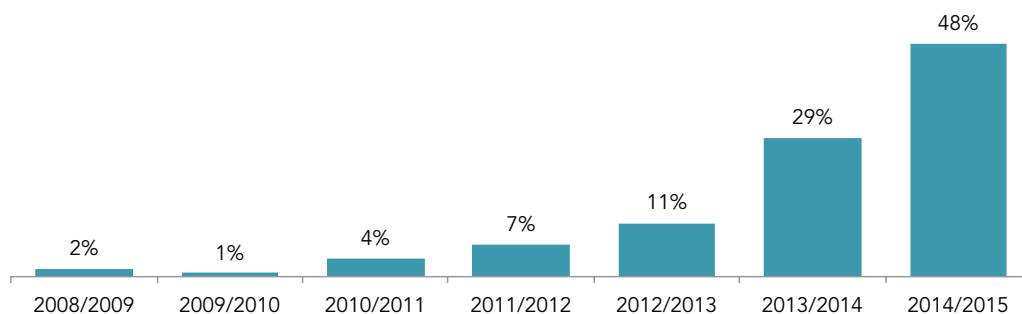
Wykres 5. Wcześniejsza edukacja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Analizowana grupa studentów, to w większości reprezentanci ostatnich trzech „roczników”. Około 47,8% studentów rozpoczęła studia w roku akademickim 2014/2015, nieco ponad 28,6% rozpoczęła we wcześniejszym roku akademickim (2013/2014). Około 11% studentów, rozpoczęła studia w roku 2012/2013. Reprezentanci wcześniejszych roczników (od 2008/2009 do 2010/2011) stanowią około 12,6% analizowanej próby.

Wykres 6. Udział studentów wg roku rozpoczęcia studiów

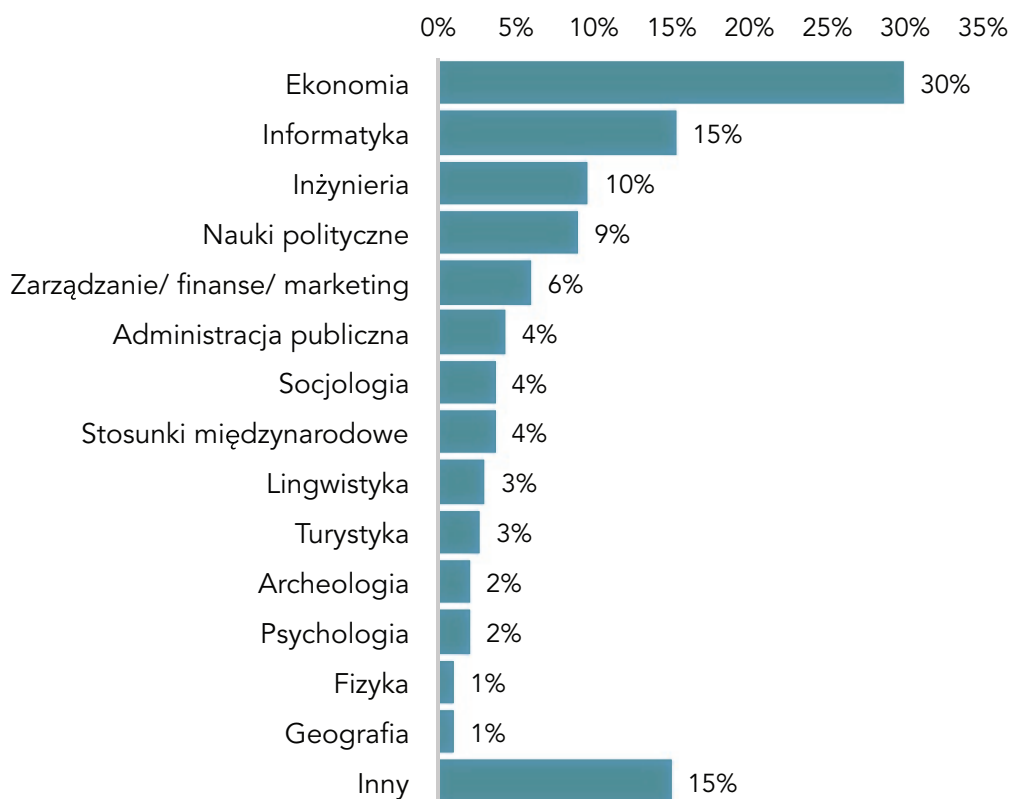

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Mniej więcej 30% cudzoziemców studiuje na kierunku ekonomicznym, 15% na informatycznym, 10% na inżynieryjnym. Studia w kierunku nauk politycznych podjęto około 9% badanych studentów. Studia w innych kierunkach deklaruje około 36% studentów, zgodnie z rozkładem przedstawionym na kolejnym wykresie. Taki, a nie inny rozkład kierunków studiów wynika oczywiście w dużej mierze profilu uczelni, jakie wzięły udział w badaniu. Warto jednak zauważyć, że rozkład

kierunków (za wyjątkiem braku w badaniu reprezentantów kierunków medycznych), nie odbiega znacząco od trendów obserwowanych na poziomie populacji generalnej. Zgodnie z danymi GUS, w roku akademickim 2012/2013 najliczniejszą grupę absolwentów cudzoziemców odnotowano na kierunkach ekonomiczno-administracyjnych (27,0%), następnie na kierunkach medycznych (20,8%), społecznych (15,5%) i humanistycznych (9,2%) – (GUS 2014).

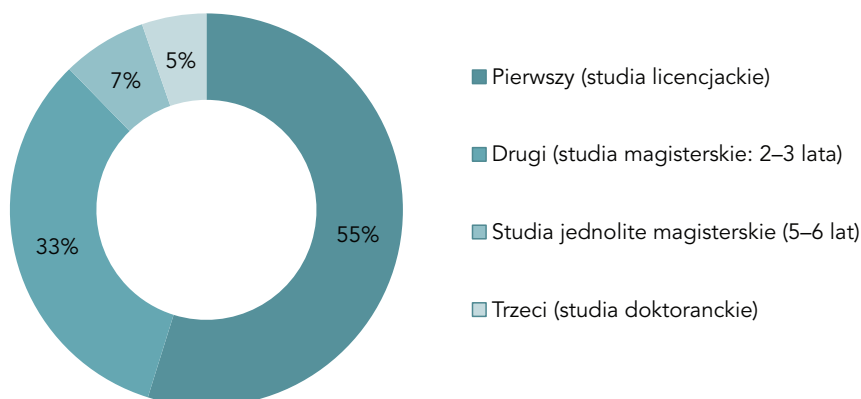
Wykres 7. Studiowane kierunki

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Ponad połowa (55%) studentów jest na studiach pierwszego stopnia (licencjackich), około 33% to studenci studiów drugiego stopnia (2-3 studiów magisterskich), natomiast 7% jest na studiach jednolitych magisterskich. Studia na trzeciego stopnia (doktoranckie), podjęło 5% osób w analizowanej grupie studentów zagranicznych.

Wykres 8. Poziom studiów

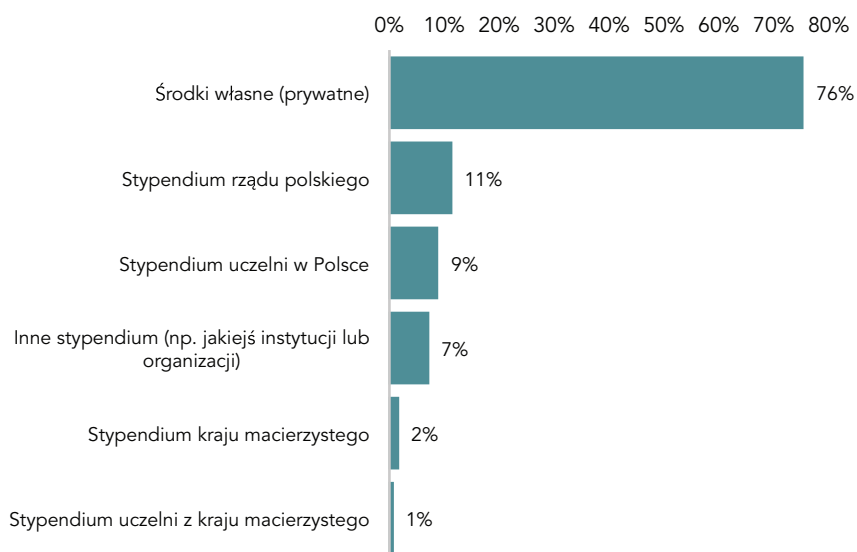

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Powyższy rozkład udziału studentów według poziomu studiów, jest zbliżony do rozkładu obserwowanego w populacji w roku akademickim 2011/2012

W zdecydowanej większości studenci finansują swoje studia i pobyt w Polsce ze środków własnych (około 75,5%). Nieco ponad 11% studentów zadeklarowało otrzymywanie stypendium rządu polskiego, 9% wskazało, że posiada stypendium uczelni w Polsce. Otrzymywanie innych stypendiów wymieniło blisko 10% studentów, w tym 1,7% studentów otrzymuje stypendium kraju macierzystego zaś niecały 1% (dwie osoby) stypendium uczelni z kraju macierzystego.

Wykres 9. Źródła finansowania studiów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Procenty nie sumują się do 100% z uwagi na możliwość zaznaczenia równocześnie kilku odpowiedzi.

3. Prezentacja szczegółowych wyników badania

W kolejnych częściach przedstawiono szczegółowe wyniki badania. Prezentację rozpoczyna przedstawienie powodów, dla których badani studenci wybrali Polskę na miejsce do nauki. Dalej zaprezentowano subiektywną ocenę warunków studiowania i pobytu w Polsce. W ostatnich dwóch częściach przybliżono plany studentów zagranicznych po zakończeniu studiów, w tym potencjalną możliwość pozostania na polskim rynku pracy.

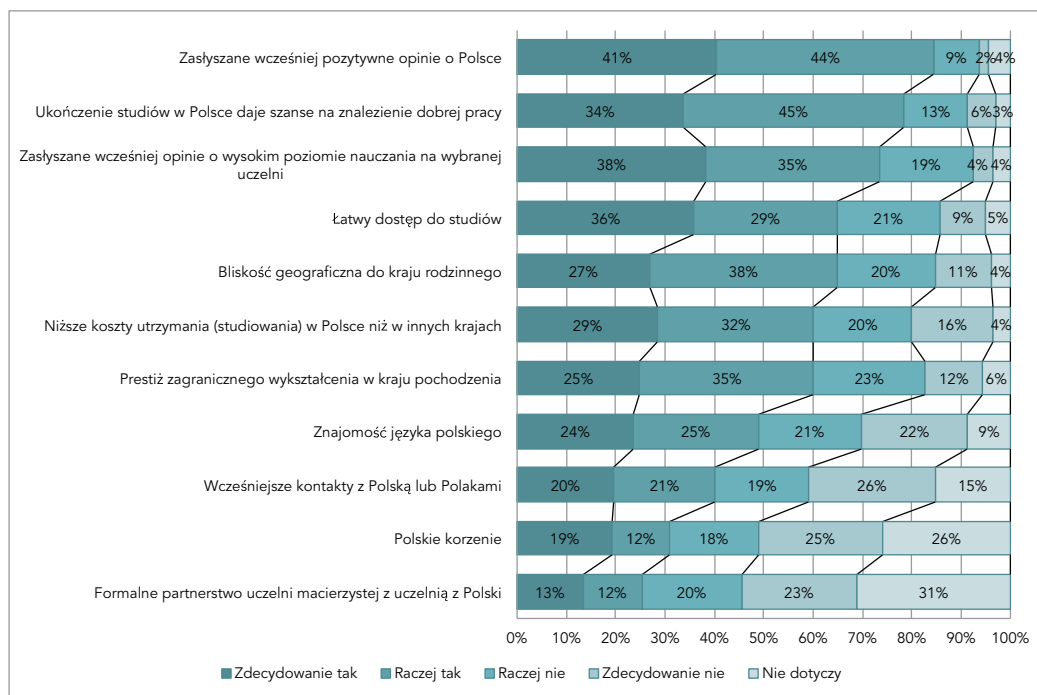
Przyczyny wyboru Polski na miejsce do studiowania

Wśród deklarowanych czynników, które studenci zagraniczni brali pod uwagę decydując się na studia w Polsce, na pierwszym miejscu znajdują się zasłyszane wcześniej pozytywne opinie o Polsce. Czynnik ten wymieniło 85% studentów, z czego 41% wskazało go w sposób zdecydowany. Podobnie wysoki odsetek wskazań pozytywnych dotyczy takich czynników jak przekonanie, że ukończenie studiów w Polsce daje szansę na znalezienie dobrej pracy (79%), zasłyszane opinie o wysokim poziomie nauczania na wybranej uczelni (73%), łatwy dostęp do studiów (65%), bliskość geograficzna do kraju rodzinnego (65%), niższe koszty utrzymania (studiowania) w Polsce niż w innych krajach (61%), prestiż zagranicznego wykształcenia w kraju pochodzenia (60%) oraz znajomość języka polskiego (49%). Rzadziej wskazywano na takie czynniki jak wcześniejsze kontakty z Polską lub Polakami (41%), polskie korzenie (31%), czy też partnerstwo uczelni macierzystej z uczelnią z Polski (25%).

Warto zwrócić uwagę, że analizowane przyczyny – uporządkowane od najrzadziej do najczęściej wskazywanych – pozwalają wyodrębnić trzy grupy czynników stojących za decyzjami o przyjeździe na studia do Polski. Pierwsze trzy wskazują, że relatywnie dużą rolę w podejmowaniu tej decyzji, odegrały tzw. „miękkie” czynniki, takie jak opinie o Polsce, poziomie nauczania na wybranych uczelniach oraz przekonanie, że ukończenie studiów w Polsce daje szansę na znalezienie dobrej pracy. Druga grupa czynników wpływających na decyzję o przyjeździe, odwołuje się mniej do opinii i przekonań, a bardziej do obiektywnych i praktycznych kwestii. Chodzi tu o łatwość dostępu do studiów, odległość do kraju rodzinnego i niższe koszty utrzymania (studiowania) w Polsce. Wreszcie trzecia grupa czynników, zdecydowanie najmniej istotna z punktu widzenia podejmowanych decyzji, dotyczy czynników związanych z relacjami łączącymi studentów z Polską przed przyjazdem na studia – znajomość polskiego języka, wcześniejsze kontakty z Polakami lub Polską, polskie korzenie. W dużej mierze te trzy czynniki nie dotyczyły analizowanej grupy (tj. studenci nie mieli wcześniejszych kontaktów z Polakami,

nie mają polskich korzeni, zaś ich uczelnie nie miały partnerstwa z uczelniami w Polsce, czy też po prostu wcześniej nie podejmowali żadnych studiów). Wyniki te potwierdzają wnioski z wcześniejszych badań, że polskie pochodzenie i wcześniejsze kontakty z Polską nie są obecnie główną przesłanką przyjazdu na studia do Polski (Żołędowski, 2010)⁸.

Wykres 10. Czynniki brane pod uwagę, podczas decyzji o wyborze studiów w Polsce

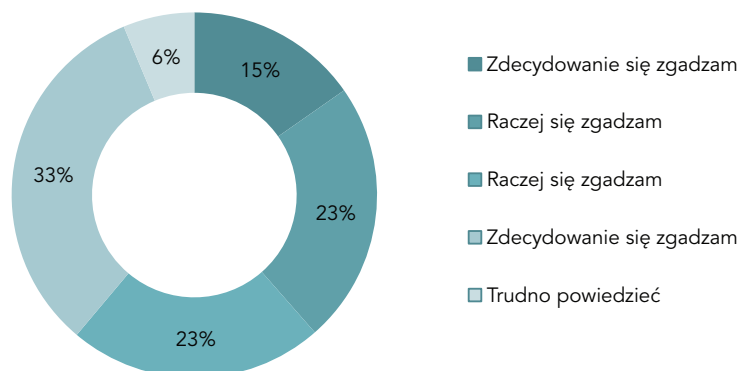

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

W kontekście powyższych deklaracji warto równocześnie zauważyć, że relatywnie duża grupa studentów (38%) przyznała, że wybór studiów w Polsce był tak na prawdę przypadkowy. Głównym motywem podjęcia nauki w Polsce była w ich przypadku raczej chęć podjęcia po prostu studiów za granicą. Wg deklaracji analizowanej grupy studentów, wybór Polski nie był przypadkowy w odniesieniu do około 56% z nich.

⁸ Badanie ilościowe, na próbie 256 studentów, przeprowadzono w ramach projektu *Migracje edukacyjne do Polski – konsekwencje społeczno-ekonomiczne*, w roku 2009.

Wykres 11. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *W jakim stopniu zgadza się Pan/i z następującym stwierdzeniem: Przed studiami w Polsce chciałem/-am wyjechać na studia za granicę, a wybór Polski był wyborem przypadkowym*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Powyższe wyniki są ponownie spójne z badaniami przeprowadzonymi w ramach projektu Migracje edukacyjne do Polski – konsekwencje społeczno-ekonomiczne. W badaniu przeprowadzonym w roku 2009 około 30% studentów wskazało, iż to przypadek zdecydował o ich przyjeździe do Polski. Jak zauważają autorzy badania, można z tego wyciągać pewien pozytywny wniosek, iż „Polska nie jest, co do zasady, wykluczana jako miejsce studiowania. W przeciwnym razie „przypadek” nie byłby decydujący dla tak znaczącej liczby respondentów” (Żołędowski, 2010).

Kwestia motywów stojących za przyjazdem na studia do Polski, została dodatkowo pogłębiona z wykorzystaniem analizy skupień metodą k-średnich⁹. Dzięki niej dokonano wyodrębnienia trzech wewnątrznie jednorodnych podgrup studentów zagranicznych, różniących się między sobą „kompozycją” najczęściej wskazywanych czynników. W analizach uwzględniono deklaracje dotyczące motywów przyjazdu oraz deklaracji dotyczących udziału przypadku w wyborze Polski na miejsce do studiowania. Pierwsza z wyodrębnionych grup, stanowiąca około 31% analizowanej próby, to studenci, u których znaczącą rolę w podjęciu decyzji odegrały tak naprawdę dwa czynniki – wcześniej usłyszane pozytywne opinie o Polsce oraz niższe koszty utrzymania. Są to studenci niemający raczej wcześniejszych kontaktów z Polską lub Polakami, nieznający najczęściej przed przyjazdem języka i tym bardziej nieposiadający polskich korzeni. Jak sami w większości deklarują, wybór Polski miał charakter przypadkowy. Druga grupa, relatywnie najmniej liczna (22%), to studenci z drugiego bieguna względem opisanej wyżej grupy. To w przeważającej większości osoby z polskimi korzeniami, posługujące się przed przyjazdem na studia językiem polskim, mające wcześniejsze kontakty z Polską

⁹ Jest to jedna z metod segmentacyjnych, służąca do identyfikacji względnie jednorodnych grup obserwacji (skupień) w oparciu o wybrane charakterystyki.

lub Polakami – co więcej wszystkie te czynniki odegrały istotną rolę w decyzji o studiach w Polsce. Osoby te relatywnie częściej wskazują również, że nie bez znaczenia dla ich decyzji o wyborze Polski miały wcześniejsze opinie o poziomie kształcenia na wybranej uczelni oraz poczucie, że wykształcenie zdobyte w Polsce podnosi szanse na znalezienie dobrze płatnej pracy. Osoby te w przeważającej większości w sposób zdecydowany odrzucają opinię, jakoby dokonany przez nich wybór Polski był przypadkowy. Trzecia, najliczniejsza grupa studentów (47%), to osoby, dla których również wybór Polski nie był przypadkiem. Dla osób z tej grupy istotne, nawet bardziej niż w przypadku pozostałych grup okazały się zasłyszane wcześniej opinie o Polsce. Ważne były również opinie o wysokim poziomie nauczania na wybranej uczelni. Dla osób z tej grupy nie bez znaczenia był również łatwy dostęp do studiów, a także bliskość geograficzna do kraju rodzinnego. Dla części studentów z tej grupy, istotna okazała się również znajomość języka polskiego, przy czym w większości przypadków nie była ona związana z posiadaniem polskich korzeni (jak się wydaje jest to główna różnica między grupą drugą i trzecią). Ważne dla tej grupy były również niższe koszty utrzymania (studiowania) w Polsce niż w innych krajach oraz poczucie, że ukończenie studiów w Polsce daje szanse na znalezienie dobrze płatnej pracy.

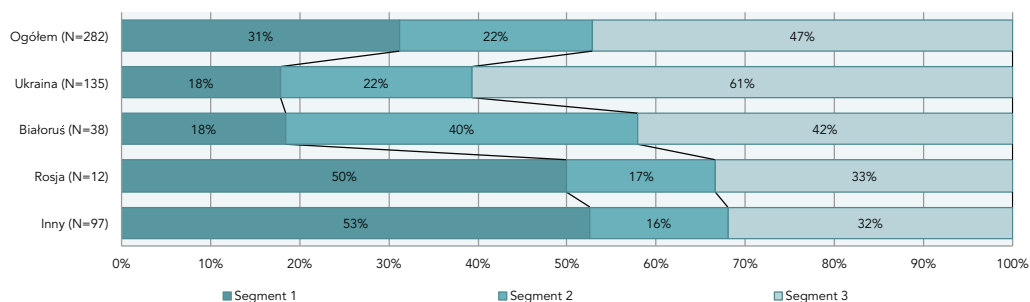
Tabela 1. Segmentacja studentów ze względu na motywy wyboru Polski

	Segment		
	1 (31%)	2 (22%)	3 (47%)
Zasłyszane wcześniej pozytywne opinie o Polsce	+	+	++
Zasłyszane wcześniej opinie o wysokim poziomie nauczania na wybranej uczelni	-	+	+
Łatwy dostęp do studiów	-	-	+
Znajomość języka polskiego	--	+	+
Polskie korzenie	--	+	-
Wcześniejsze kontakty z Polską lub Polakami	-	+	-
Prestiż zagranicznego wykształcenia w kraju pochodzenia	-	+	+
Bliskość geograficzna do kraju rodzinnego	-	-	+
Niższe koszty utrzymania (studiowania) w Polsce niż w innych krajach	+	-	+
Ukończenie studiów w Polsce daje szanse na znalezienie dobrej pracy	-	+	+
Wybór Polski był wyborem przypadkowym	+	--	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=282 – z analiz wyłączono obserwacje, w których padła odpowiedź trudno powiedzieć, w pytaniu dot. przypadkowości wyboru Polski.

Wyodrębnione segmenty są z różną intensywnością reprezentowane w poszczególnych grupach narodowych. Pierwszy segment najrzadziej występuje w przypadku studentów z Ukrainy i Białorusi – specyficzne dla tej grupy motywy przyjazdu do Polski wyraził rzadziej, niż co piąty student. W innych krajach, w tym Rosji, motywy przyjazdu charakterystyczne dla segmentu pierwszego wyraża co drugi student. Wśród studentów pochodzących z Ukrainy, najlichniesza jest reprezentacja segmentu trzeciego (ponad 60%), z kolei w przypadku studentów z Białorusi, bardzo licznie reprezentowany jest segment drugi (blisko 40%) i trzeci (około 42%).

Wykres 12. Wyodrębnione podgrupy studentów, wg krajów

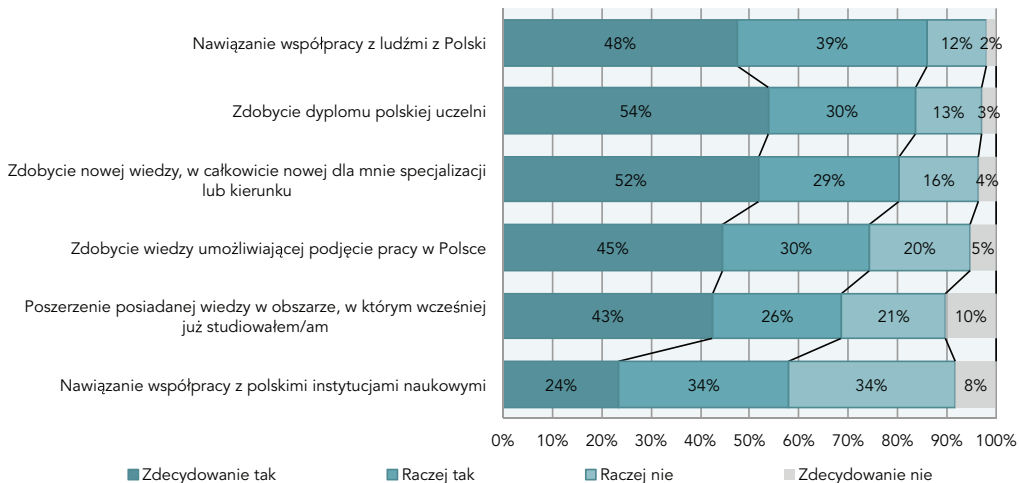
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI

Dodatkowe analizy poszczególnych podgrup studentów, wyróżnionych ze względu na zestaw czynników decydujących o motywie przyjazdu do Polski, wskazują, że reprezentanci pierwszego z segmentów to osoby, które mają za sobą już doświadczenie studiowania – 60% z nich posiada wykształcenie wyższe (licencjackie lub magisterskie), podczas gdy w grupie studentów należących do segmentu drugiego i trzeciego udział takich osób wynosi odpowiednio 27% i 45%. Z tego też powodu studenci przynależący do segmentu pierwszego częściej podejmują studia na wyższych stopniach, rzadziej na studiach licencjackich. Udział studentów tego stopnia (licencjat) wynosi odpowiednio 35% w przypadku segmentu pierwszego i aż 75% w przypadku segmentu drugiego oraz 63% w przypadku segmentu trzeciego. Dodatkowo specyfiką segmentu drugiego, jest znaczący udział osób otrzymujących stypendium polskiego rządu lub polskiej uczelni (około 40%). W pozostałych grupach udział takich osób nie przekracza 15%. Powyższe obserwacje wskazują na duże zróżnicowanie motywów przyjazdu studentów zagranicznych do Polski oraz ich potencjalnie odmienne potrzeby.

Biorąc pod uwagę tą ostatnią kwestię, warto przyjrzeć się wyrażanym wprost oczekiwaniom studentów, względem podjętych studiów w Polsce. Około 87% z nich zadeklarowało po prostu chęć nawiązania współpracy z Polakami, 84%

chciało zdobyć dyplom polskiej uczelni, 81% osób decydując się na studia w Polsce chciało zdobyć nową wiedzę, w całkowicie nowym obszarze (specjalizacji lub kierunku). Około 75% osób wskazało, że oczekiwali zdobyć wiedzę, która umożliwi im podjęcie pracy w Polsce – co drugi student wyraził ten pogląd w sposób zdecydowany. Wreszcie około 69% studentów przyznało, że jednym z ich oczekiwań było poszerzenie dotychczas posiadanej wiedzy. Relatywnie najrzadziej, studenci wskazywali, że oczekiwali nawiązać współpracę z polskimi instytucjami naukowymi. Taki pogląd wyraziło około 58% z nich (24% w sposób zdecydowany).

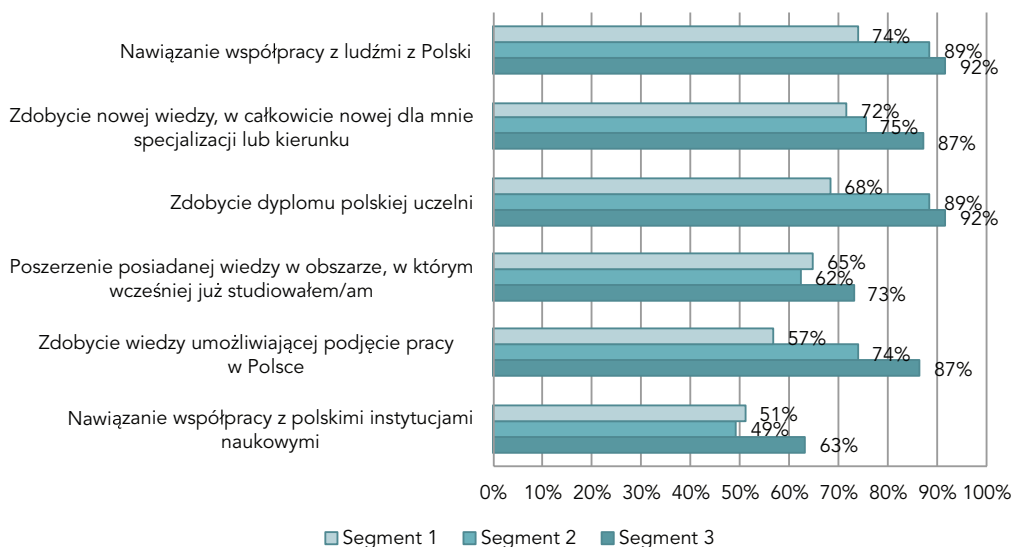
Wykres 13. Oczekiwania względem studiów w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Analiza według wydzielonych wcześniej segmentów dostarcza dodatkowych, ciekawych obserwacji na temat zróżnicowania oczekiwań studentów. Przede wszystkim, co do zasady studenci reprezentujący segment pierwszy rzadziej od pozostałych decydowali się na wskazanie konkretnych oczekiwań związanych ze studiami w Polsce. Może to mieć swoje źródła w tym, że przedstawiciele tej grupy najczęściej wskazywali również, że przyjazd do Polski miał charakter przypadkowy. W tej sytuacji nie dziwi więc częstszy brak wcześniejszych oczekiwań. Po drugie warto zwrócić uwagę na wyróżniającą się grupę studentów reprezentujących segment trzeci. W ich przypadku zdecydowanie częściej wśród wymienianych oczekiwań pojawiała się chęć „zdobycia wiedzy umożliwiającej podjęcie pracy w Polsce” (87% w porównaniu do 57% i 74% odpowiednio w segmencie pierwszym i drugim).

Wykres 14. Oczekiwania względem studiów w Polsce, według wyróżnionych segmentów

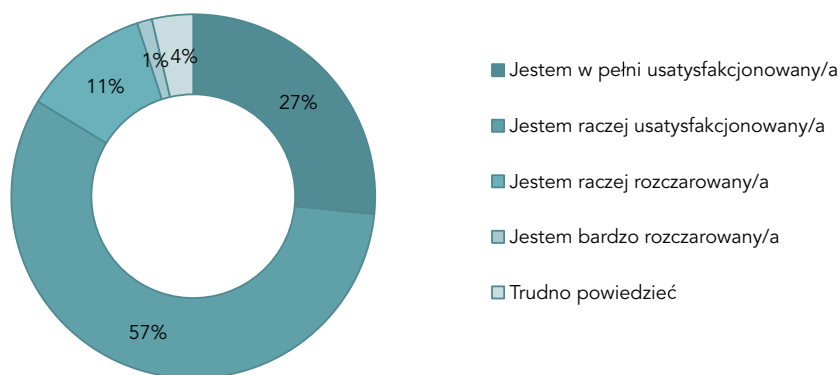

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=282.
 Przedstawiono rozkłady zsumowanych odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”

Ocena warunków studiowania i pobytu w Polsce

Studenci zagraniczni studiujący na wybranych polskich uczelniach, deklarują ogólną satysfakcję z poziomu nauczania. Nieco ponad co czwarty student przyznał, że jest w pełni usatysfakcjonowany z poziomu nauczania, natomiast 57% przyznało, że jest w tym względzie raczej usatysfakcjonowany. Około 12% procent studentów wskazało, że są rozczarowani, z czego 1% wskazał, że poziom nauczania bardzo ich rozczarował.

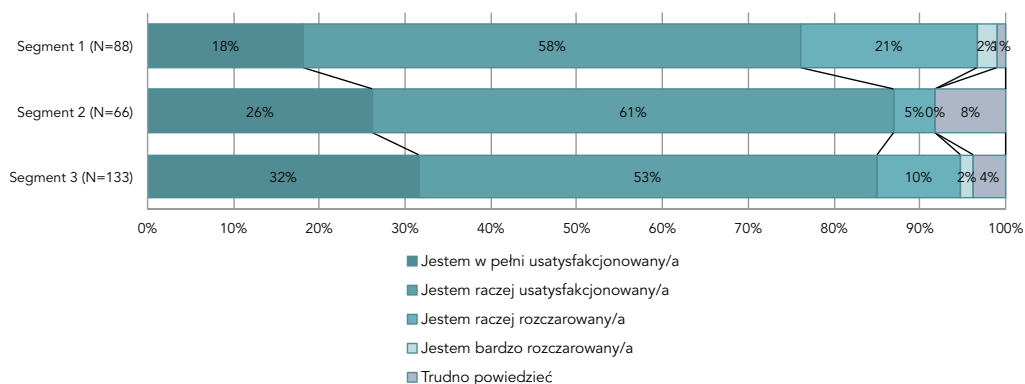
Wykres 15. Ocena poziomu nauczania na podjętym kierunku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Warto zwrócić uwagę, że ocena ta jest zróżnicowana w wyróżnionych ze względu na motywy przyjazdu do Polski segmentach. Najbardziej usatysfakcjonowani z poziomu nauczania są przedstawiciele segmentu trzeciego i drugiego. Z kolei w przypadku przedstawicieli segmentu pierwszego nieusatysfakcjonowany z tego tytułu jest blisko co czwarty student. Warto w tym kontekście przypomnieć, że studenci tego segmentu w większości mają już za sobą doświadczenie studiowania, a więc ich oceny częściej pewnie bazują na porównaniu polskich uczelni z innymi zagranicznymi ośrodkami. Można przypuszczać, że porównania te nie zawsze wypadają na korzyść placówek działających w naszym kraju.

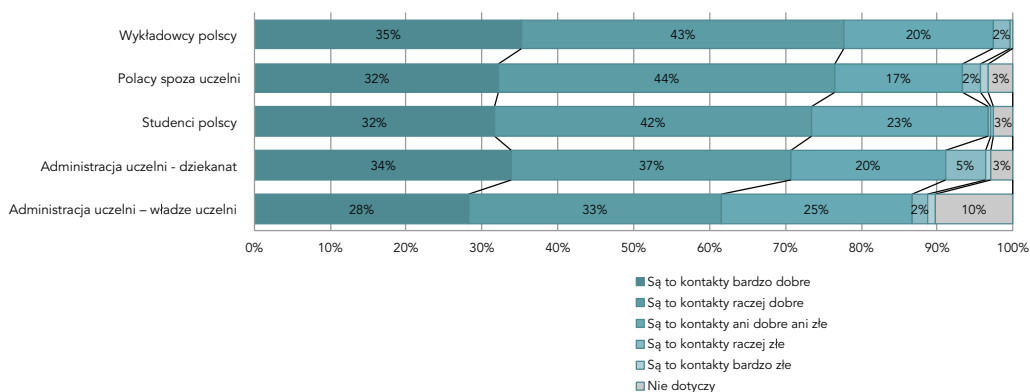
Wykres 16. Ocena poziomu nauczania na podjętym kierunku w ramach wyróżnionych segmentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI

Studenci zagraniczni deklarują, że udaje im się utrzymać raczej dobre lub bardzo dobre kontakty z innymi osobami, niezależnie od analizowanej grupy. Łącznie od 86% do 98% studentów deklaruje bardzo dobre, dobre lub przynajmniej neutralne (ani dobre ani złe) kontakty zarówno z innymi studentami, dziekanatem, wykładowcami oraz Polakami spoza uczelni. Nieco mniej wskazań pozytywnych w przypadku ocenianych władz uczelni wynika z braku bezpośredniego kontaktu studentów z reprezentantami tej grupy osób. Jeśli spojrzeć na kontakty negatywne, to nieco częściej pojawiają się one na relacji student-diekanat. Około 5% studentów zagranicznych przyznało, że są to kontakty raczej złe, kolejny 1% przyznał, że są one bardzo złe.

Wykres 17. Ocena kontaktów studentów zagranicznych z innymi grupami

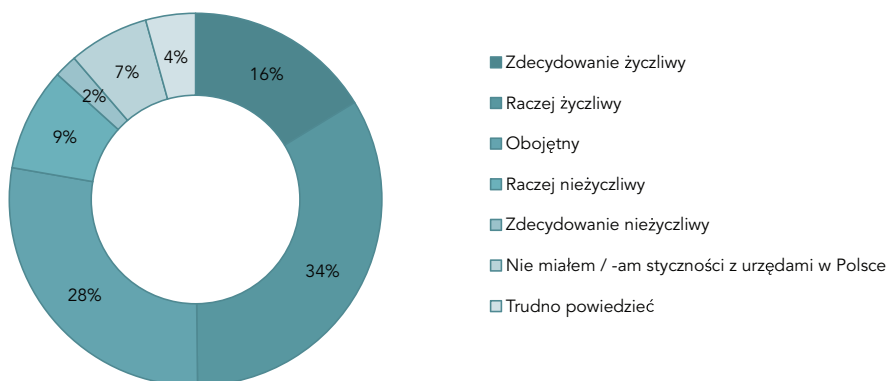
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Dodatkowo studenci zostali poproszeni o opisanie ogólnego stopnia swojego zadowolenia ze studiów i pobytu w Polsce. Ocena była dokonywana na skali od 1 do 8, gdzie 1 oznaczało całkowite niezadowolenie, zaś 8 całkowite zadowolenie. Ogólna ocena w obu wymiarach była pozytywna i bardzo zbliżona do wyników przywoływanego już raportu Ośrodka Badań na Migracjami (Żołądowski, 2010). Ocena w pierwszym z ocenianych wymiarów (zadowolenie ze studiów) wyniosła średnio 6,1 (5,9 w badaniu z 2009 r.) i była nieznacznie niższa od oceny w drugim wymiarze (zadowolenie z pobytu), który studenci średnio ocenili na 6,3 (5,7 w badaniu z 2009 r.). Ponownie przedstawiciele segmentu pierwszego wystawili nieco gorszą ocenę (odpowiednio 5,5 i 5,8), niż przedstawiciele segmentu drugiego (6,4 i 6,6) oraz trzeciego (6,3 i 6,5).

Nieco gorzej wypada subiektywna ocena polskich urzędów (np. legalizujących pobyt), biorąc pod uwagę ich stosunek do cudzoziemców. Co prawda przeważają oceny pozytywne – 16% studentów przyznało, że w ich opinii ten stosunek jest zdecydowanie życzliwy, 34% oceniło, że jest on raczej życzliwy. Jednak około 28% studentów przyznało, że w ich opinii to stosunek obojętny, zaś mniej więcej co dziesiąta oceniła go jako raczej (9%) lub zdecydowanie (2%) nieżyczliwy. Około 11% nie ustosunkowało się w powyższej kwestii, przede wszystkim z powodu braku bezpośrednich kontaktów z tymi instytucjami.

Warto jednocześnie zauważyć, że badaniu z 2009 r. negatywnie o stosunku polskich urzędów do cudzoziemców wyrażało się 29% badanych, liczba ocen pozytywnych nie zmieniła się istotnie, wzrósł natomiast udział wskazań mówiących o obojętnym stosunku urzędów – z 19% do 28% (Żołądowski, 2010).

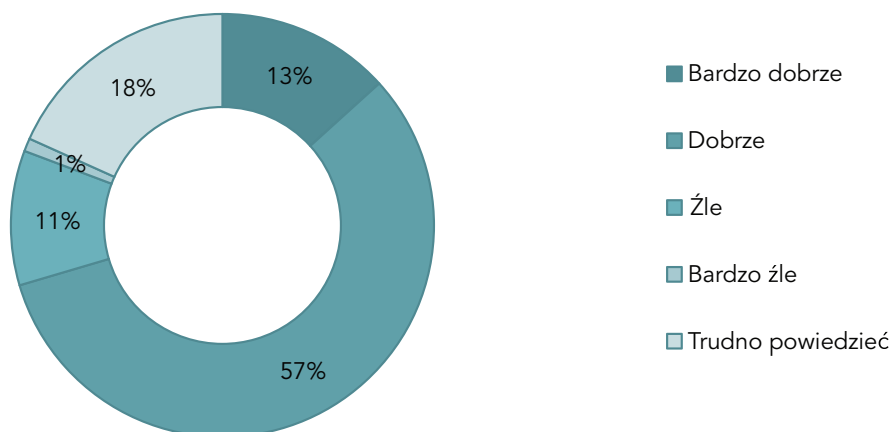
Wykres 18. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Jaki jest – w świetle Pana/Pani doświadczeń – ogólny stosunek polskich urzędów (np. legalizujących pobyt) do cudzoziemców?*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Jednocześnie studenci zagraniczni w większości bardzo dobrze (13%) lub dobrze (57%) oceniają prawo, które reguluje ich pobyt w Polsce. Niezadowolenie w tym wymiarze, podobnie jak wcześniej, wyraziła mniej więcej co dziesiąta osoba. Bliżko co piąty respondent nie potrafił się ustosunkować w powyższej kwestii.

Wykres 19. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Jak ocenia Pan/i prawo regulujące Pana/Pani pobyt w Polsce?*

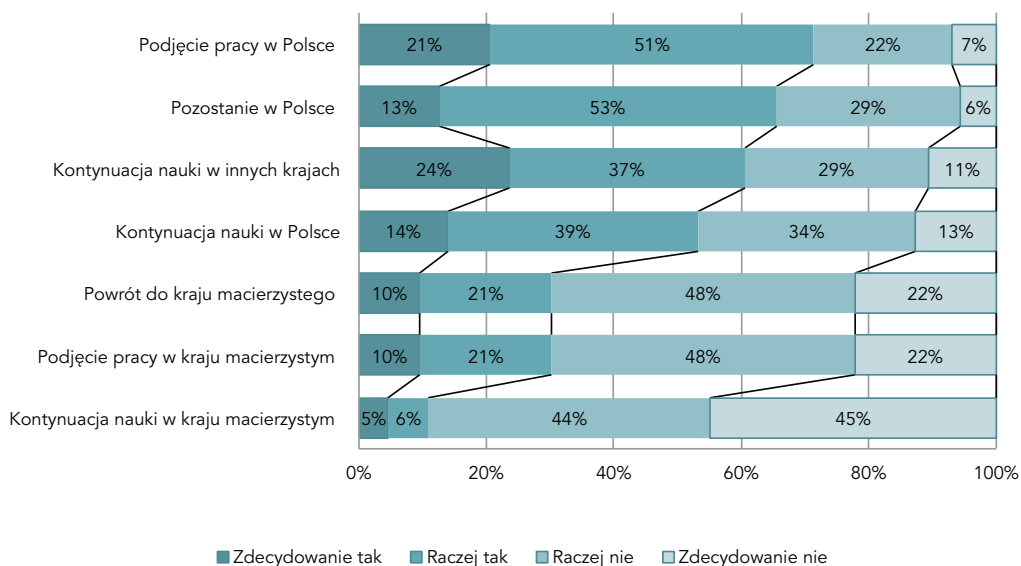
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Dalsze plany studentów zagranicznych

Zebrane w badaniu deklaracje cudzoziemców studiujących w Polsce wskazują, że zdecydowana większość z nich nie zamierza po studiach wracać do kraju rodzinnego. Przeciwnie duża część z nich planuje pozostać i podjąć pracę w Polsce. Zamiar ten deklaruje mniej 72% badanych studentów – co piąty wyraził ten pogląd w sposób zdecydowany. Dla kontrastu, chęć powrotu do kraju macierzystego i podjęcie w nim pracy planuje 31% studentów zagranicznych, przy czym jedynie co dziesiąty student przedstawił ten pogląd w sposób zdecydowany.

Pewna część studentów po zakończeniu obecnych studiów w Polsce planuje je kontynuować, przy czym okazuje się, że w większym stopniu skłaniają się oni, ku innym krajom. Kontynuować kształcenie poza Polską chciałoby 59% studentów, niemal co czwarty student wyraził ten pogląd w sposób zdecydowany. Możliwość nauki w Polsce nie jest jednocześnie całkowicie przez te osoby wykluczana, bowiem około 52% studentów rozważa takie rozwiązanie, przy czym przekonanych do niego w sposób zdecydowany jest już tylko 15%. Studenci raczej nie planują kontynuować studiów w kraju macierzystym – negatywnie o takiej możliwości wyraziło się 94% z nich, z czego 48% w sposób zdecydowany.

Wykres 20. Plany studentów zagranicznych po zakończeniu podjętych studiów w Polsce

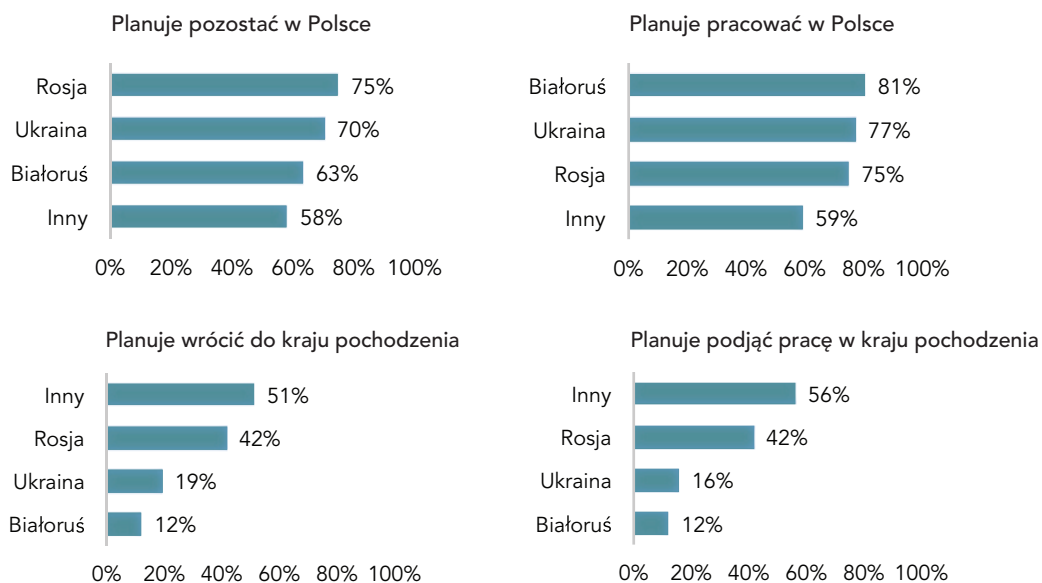
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Warto zauważyć, że w badaniu z 2009 r. plany pozostania w Polsce wyrażało 46% studentów (Żołędowski, 2010). Plany dotyczące pozostania i podjęcia pracy

w Polsce mogą świadczyć o rosnącej atrakcyjności polskiego rynku pracy i generalnie naszego kraju. Jak zaznaczono na wstępie plany dotyczące pozostania w Polsce zapewne pozostają w silnym związku z tym, że ponad połowa badanej próby to studenci z Ukrainy. Aktualna, niepewna sytuacja polityczna w tym kraju, ma zapewne istotny wpływ na przyszłe plany studentów. Potwierdzają to również wyniki badań jakościowych. Analiza dokonana według kraju pochodzenia wskazuje, że po studiach najczęściej plany pozostania lub pracy w Polsce w istocie mają studenci ze wschodu – w szczególności obywatele Ukrainy, Białorusi i Rosji. Przy czym w przypadku studentów z dwóch pierwszych krajów, planom pozostania i podjęcia pracy w Polsce towarzyszy wyraźna niechęć do powrotu do własnego kraju. W przypadku studentów z Rosji, widoczne jest pewna niespójność odpowiedzi – z jednej strony dopuszczają pozostanie w Polsce, z drugiej, nie rezygnują z planów powrotu do kraju. Może mieć to oczywiście związek z perspektywą czasową, w jakiej planują podjąć te działania (mogą np. planować w Polsce przez krótki okres tuż studiach).

Plany czasowego pobytu w Polsce zdają się znajdować wyraz również w różnicy między odsetkiem osób planujących pozostać i pracować w Polsce po studiach. Jak się okazuje udział studentów, którzy planują pozostać w Polsce, jest za każdym razem mniejszy (niezależnie od grupy narodowościowej), niż udział studentów planujących pozostać w Polsce. Szczególnie widoczne jest to w przypadku studentów z Białorusi – po studiach pracę w Polsce planuje podjąć 81% z nich, natomiast pozostać w Polsce 63%. Biorąc dodatkowo pod uwagę, że jedynie 12% Białorusinów planuje powrót do kraju macierzystego, to można przypuszczać, że część z nich traktuje Polskę, swego rodzaju „przystanek”, a nie punkt docelowy (mimo to można przypuszczać, że około 60% z nich planuje pozostać i pracować w Polsce przez długi okres). Podobnie wyglądają plany studentów z Ukrainy. Obywatele z innych krajów są podzieleni mniej więcej po równo – na tych którzy chcą po studiach w Polsce pozostać i pracować oraz na tych, którzy skłaniają się w tym celu do powrotu do kraju macierzystego.

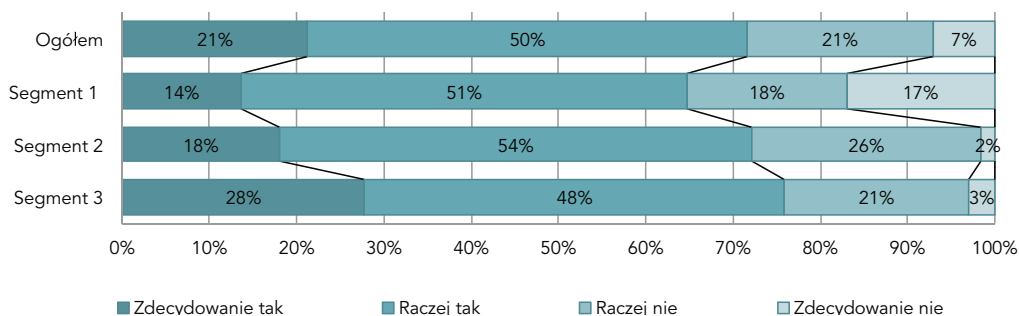
Wykres 21. Plany studentów zagranicznych po zakończeniu podjętych studiów w Polsce wg kraju pochodzenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI

Analiza deklaracji studentów wg segmentów wskazuje, że najbardziej skłonni do pozostania i pracy w Polsce są reprezentanci segmentu trzeciego (28% wyraża takie plany w sposób zdecydowany), najmniej reprezentanci segmentu pierwszego (14% wyraża te plany w sposób zdecydowany).

Wykres 22. Plany studentów zagranicznych w zakresie pracy w Polsce po zakończeniu podjętych studiów, wg segmentów

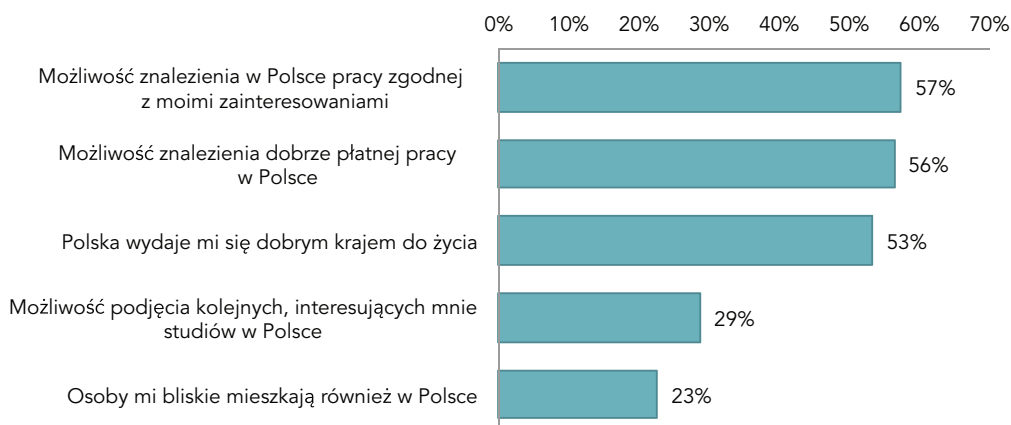

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI

Studenci, którzy zadeklarowali chęć pozostania w Polsce, uzasadniają swoje plany po pierwsze możliwościami znalezienia pracy – z jednej strony dobrze płatnej, a z drugiej zgodnej z ich zainteresowaniami (pogląd ten wyraziło 56-57% badanej

podgrupy). Po drugie około 53% przyznało, że Polska po prostu wydaje im się dobrym krajem do życia. Nieco rzadziej osoby wskazywały na możliwość podjęcia kolejnych studiów w Polsce (29%), czy też obecność w Polsce bliskich osób (23%).

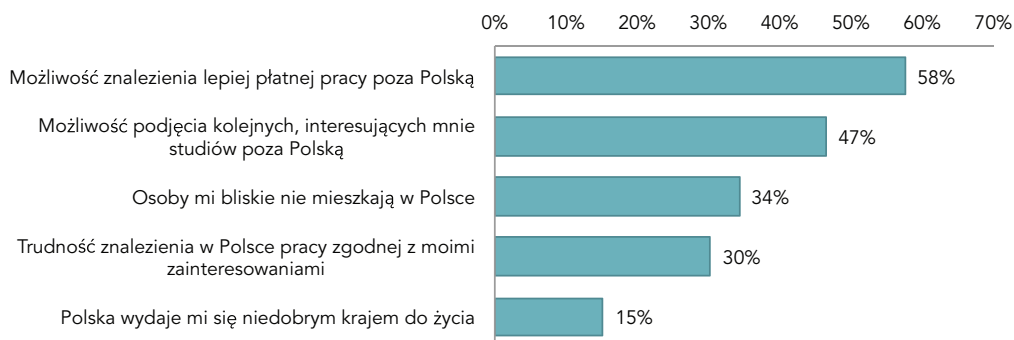
Wykres 23. Uzasadnienie planów pozostania w Polsce po zakończeniu studiów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=155

Osoby, które planują opuścić po studiach Polskę, argumentują to w nieco odmienny sposób. Co prawda nie zmienia się główny powód, dla którego podejmowana jest decyzja na temat kolejnych planów życiowych – jest nim ponownie chęć znalezienia dobrze płatnej pracy (lepiej płatnej niż w Polsce). Ten powód wskazało blisko 58% studentów, deklarujących plan wyjazdu z Polski. Drugim z kolei powodem planowanego opuszczenia Polski jest chęć podjęcia kolejnych studiów (46,5%). W powiązaniu z wcześniejszymi obserwacjami (wysoki udział osób planujących kontynuować studia w innych krajach), może prowadzić do wniosku, że dla części studentów, Polska jest krajem pośrednim, w którym mogą zdobyć edukację na określonym poziomie, jednak nie jest to ich poziom docelowy – ten zamierzają uzupełnić w innych krajach – można przypuszczać, że w innych krajach Europy zachodniej, co znajduje zarówno potwierdzenie w badaniach jakościowych, jak również, we wcześniejszych deklaracjach dotyczących chęci powrotu do kraju ojczystego.

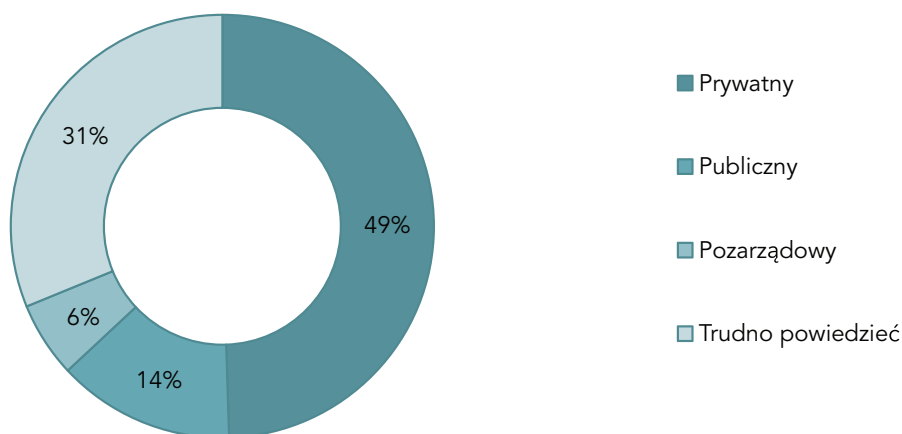
Wykres 24. Uzasadnienie planów wyjazdu z Polski po zakończeniu studiów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=51

Blisko co drugi student planuje w przyszłości podjąć pracę w sektorze prywatnym. Około 14% wskazało, że chciałoby pracować z sektorze publicznym, kolejne 6% wymieniło w tym kontekście sektor pozarządowy. Mniej więcej co trzeci student nie potrafił się jeszcze zadeklarować, gdzie chciałby pracować po zakończeniu studiów.

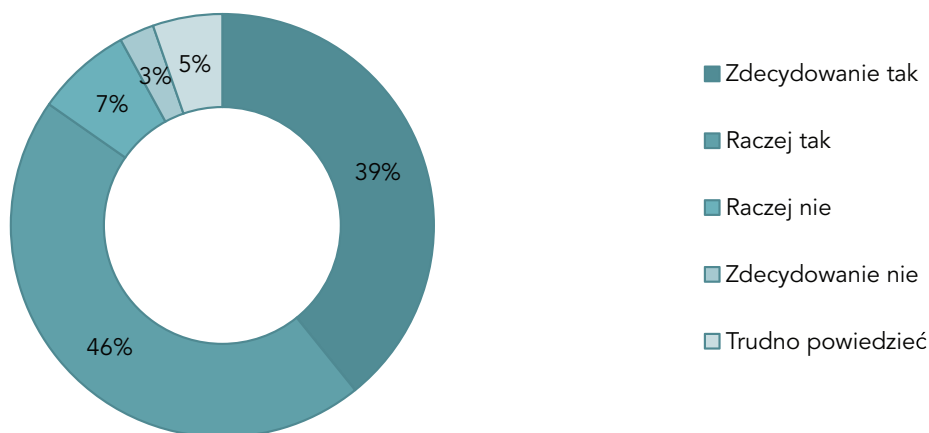
Wykres 25. Sektor, w jakim studenci planują podjąć zatrudnienie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Zdecydowana większość studentów zagranicznych (85%) planuje po studiach podjąć zatrudnienie zgodne z kierunkiem ich obecnych studiów w Polsce. Jedynie 10% ma inne plany. Wskazuje to, że wybór kierunku studiów w Polsce nie miał charakteru przypadkowego.

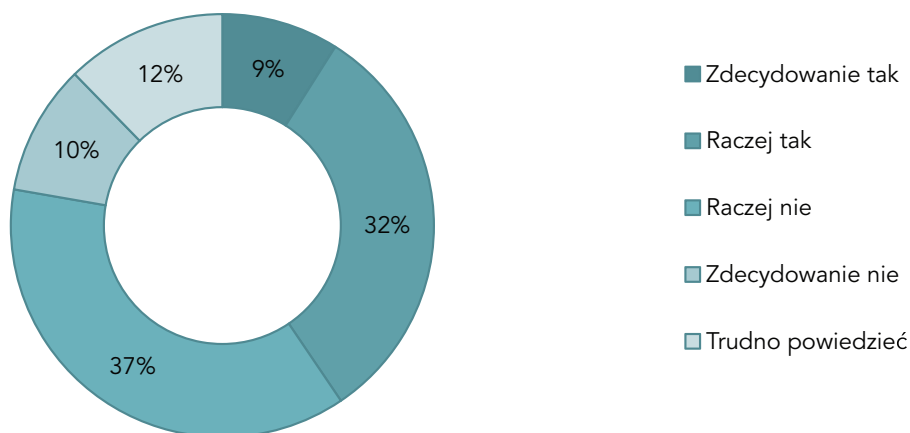
Wykres 26. Plany podjęcia zatrudnienia zgodnego z kierunkiem studiów w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Studenci zostali poproszeni o to by – czysto hipotetycznie – wskazali, czy zdecydowałoby się podjąć pracę poniżej swoich kwalifikacji. Jak się okazuje mniej więcej 41% studentów byłoby gotowa to zrobić, przynajmniej patrząc z ich obecnej perspektywy. Blisko co drugi student (47%) przyznał, że nie zdecydowałoby się podjąć pracy poniżej własnych kwalifikacji. Około 12% respondentów była w tym względzie niezdecydowana.

Wykres 27. Możliwość podjęcia pracy poniżej kwalifikacji

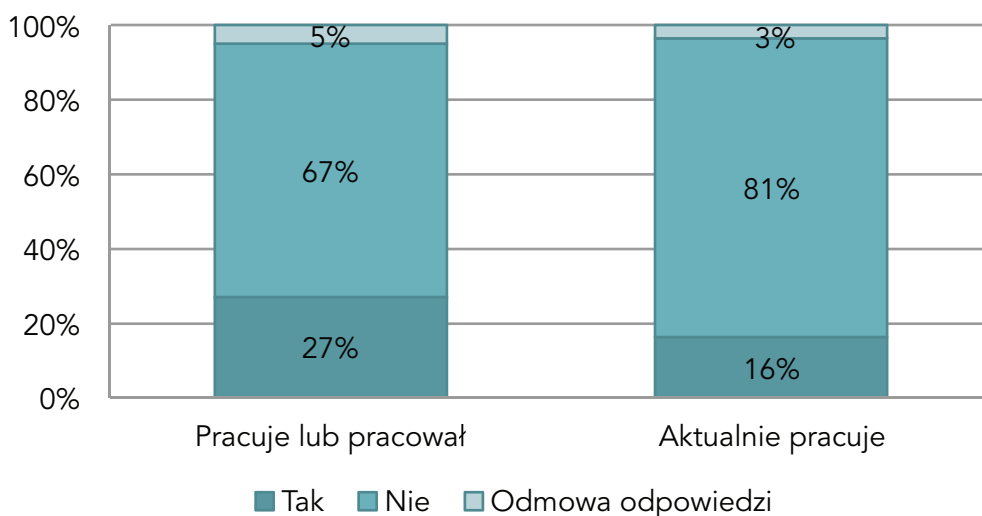

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Postrzeganie polskiego rynku pracy przez studentów zagranicznych, w kontekście oceny własnych szans na znalezienie zatrudnienia w Polsce

Większość studentów zagranicznych nie miała jeszcze okazji pracować w Polsce, jednocześnie, części z nich nie jest to sytuacja zupełnie obca. Fakt pracy w Polsce zadeklarowało około 27% studentów (w czasie wakacji lub roku akademickiego). Około 16% studentów przyznało, że posiadali pracę w Polsce w momencie badania.

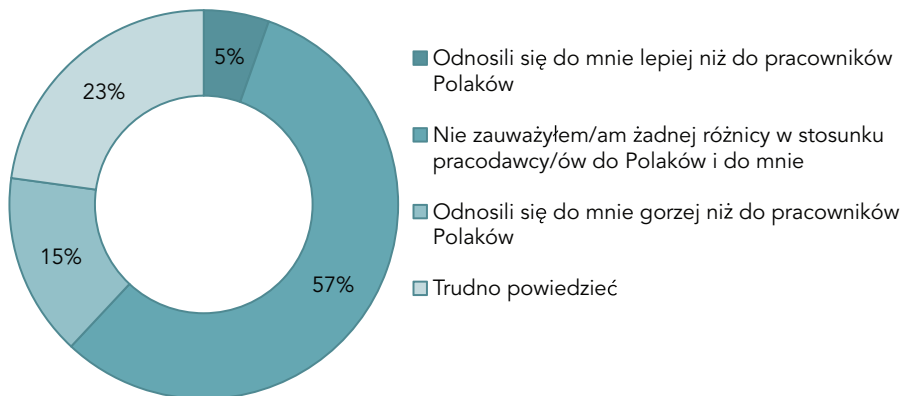
Wykres 28. Dotychczasowe doświadczenia pracy w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Ci studenci, którzy mieli jakąkolwiek styczność z polskimi pracodawcami wskazali w większości przypadków (57%), że nie zauważyli żadnej różnicy z traktowaniu ich w porównaniu do tego jak odnosili się do Polaków. Jednak w sumie aż 15% przyznało, że pracodawcy odnosili się do nich gorzej niż do pracowników Polaków. 23% studentów z doświadczeniem pracy, miało trudność z dokonaniu takiego porównania. Mniej więcej co dwudziesty przyznał, że pracodawcy odnosili się do niego lepiej, niż do pracowników Polaków.

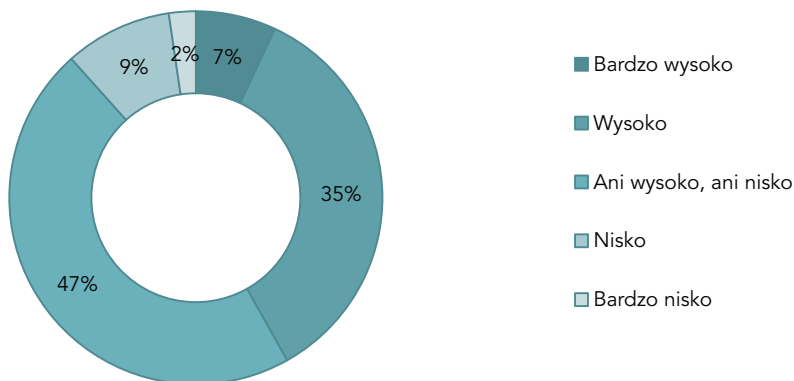
Wykres 29. Ocena stosunku pracodawców do obcokrajowców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=92

Uczestniczący w badaniu studenci, którzy mają plany podjęcia pracy w Polsce po zakończeniu studiów, umiarkowanie optymistycznie oceniają swoje szanse na znalezienie pracy. Wysoko lub bardzo wysoko ocenia swoje szanse mniej więcej 42% studentów. Około 47% nie ocenia tych szans ani wysoko ani nisko. Pesymistycznie w tym względzie wypowiedział się mniej więcej co dziesiąty student.

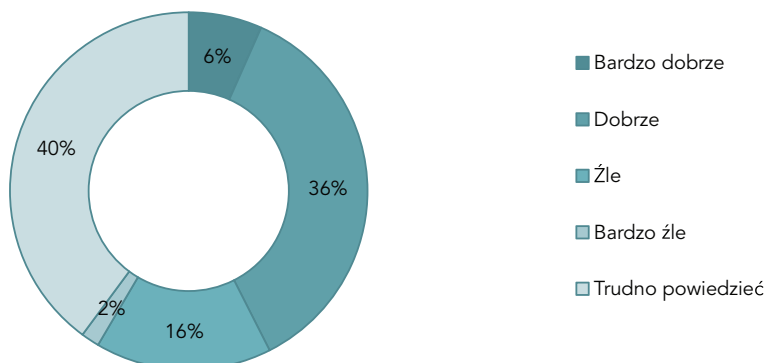
Wykres 30. Ocena szans na znalezienie zatrudnienia w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=155

W tym kontekście warto zauważyć, że około 42% studentów dobrze lub bardzo dobrze ocenia polskie prawo, które reguluje pracę obcokrajowców w Polsce. Przeciwnego zdania jest około 18% studentów. Aż 40% nie potrafiło odnieść się do powyższej kwestii, co wskazuje, że studenci nie mają jeszcze wiedzy w tym obszarze (co znalazło wcześniej wyraz w udziale studentów, którzy podejmowali w Polsce jakąkolwiek pracę).

Wykres 31. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Jak ocenia Pan/i prawo regulujące pracę obcokrajowców w Polsce?*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI, N=301

Wszyscy studenci – niezależnie od dalszych planów zawodowych – zostali poproszeni o podanie minimalnych zarobków, jakie by ich satysfakcjonowały w rok po zakończeniu studiów. Średnia kwota netto, wyrażona w złotych wyniosła około 4 155, przy niższej medianie wynoszącej około 3 513 zł. Co ciekawe oczekiwana wartość zarobków jest istotnie niższa¹⁰ w grupie osób planujących pozostać w Polsce niż wśród osób, które nie mają takich planów. Różnica między grupami wyniosła około 840 zł (500 zł w przypadku mediany). Zróznicowanie (zwłaszcza na poziomie mediany) widać w grupach wyróżnionych ze względu na motywy przyjazdu (segmenty od 1 do 3). Reprezentanci segmentu 1, a więc również osoby rzadziej wyrażające chęć podjęcia po studiach pracy w Polsce, jak można byłoby przewidywać, mają wyższe oczekiwania zarobkowe. Przedstawiciele dwóch pozostałych segmentów, mają w tym względzie podobne oczekiwania.

Tabela 1. Satysfakcjonujące zarobki po zakończeniu studiów w Polsce

	Wszyscy studenci	Osoby planujące podjąć pracę w Polsce	Osoby planujące opuścić Polskę po studiach	Segment 1	Segment 2	Segment 3
N	301	197	104	88	61	133
Średnia	4 155	3 865	4 706	4 248	4 013	4 133
Mediana	3 513	3 500	4 000	4 000	3 500	3 500

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badania ilościowego CAWI

¹⁰ $p < 0,05$.

4. Wnioski i rekomendacje z badania

Potrzeba większego umiędzynarodowienia polskich uczelni wyższych jest obecnie stałym elementem debaty związanej z przemianami demograficznymi polskiego społeczeństwa. Jak zaznaczono na wstępie, studenci obcokrajowcy mają być przynajmniej częściowym remedium na stale spadającą liczbę studentów polskich uczelni. W dłuższej perspektywie oczekuje się również, że stanowiąc będą oni ważny element polskiego rynku pracy.

Możliwość spełnienia powyższych oczekiwań warunkowana jest skutecznością podejmowanych działań na gruncie prowadzonych polityk publicznych, w tym stwarzaniem odpowiednich zachęt do przyjazdu i pozostania w naszym kraju. Z tego punktu widzenia poznanie oczekiwań studentów oraz motywów stojących za decyzjami o przyjeździe na studia do Polski ma kluczowe znaczenie. Podobnie poznanie dalszych planów zawodowych studentów oraz czynników, które je warunkują może pozwolić z jednej strony zweryfikować na ile strategia przyciągania absolwentów polskich uczelni, ma szansę przynieść oczekiwane skutki. Z drugiej strony może być pomocna w ustaleniu, w której grupie studentów drzemie w tym względzie największy potencjał.

Jak wynika z przeprowadzonego badania, relatywnie dużą rolę w podejmowaniu decyzji o przyjeździe na studia do Polski, odegrały „miękkie” czynniki, takie jak opinie o Polsce, poziomie nauczania na wybranych uczelniach oraz przekonanie (poczucie), że ukończenie studiów w Polsce daje szansę na znalezienie dobrej pracy. Drugi „zestaw” czynników wpływających na decyzję o przyjeździe miał charakter nieco bardziej praktyczny – łatwość dostępu do studiów, bliska odległość do kraju rodzinnego, niższe koszty utrzymania. Relatywnie najmniej ważne okazały się czynniki związane z występującymi przed przyjazdem relacjami „student-Polska” – znajomość języka, wcześniejsze kontakty z Polakami lub Polską, polskie korzenie. Systematyczny spadek znaczenia tego ostatniego czynnika znalazł również potwierdzenie w innych badaniach (Żołądowski, 2010). Jednocześnie nie należy pomijać znaczenia czynnika „przypadku” w wyborze Polski, który dotyczy nawet co trzeciego studenta zagranicznego.

Bardziej pogłębione analizy pokazały, że możemy mówić o trzech typach studentów przyjeżdżających na studia do Polski. Pierwsza z wyodrębnionych grup, stanowiąca blisko jedną trzecią badanej próby, to studenci, u których znaczącą rolę w podjęciu decyzji o przyjeździe do Polski odegrały tak naprawdę dwa czynniki – wcześniej usłyszane pozytywne opinie o Polsce oraz niższe koszty utrzymania. Poza tym reprezentanci tej grupy w większości deklarują, wybór Polski miał charakter przypadkowy – po prostu chcieli podjąć studia zagranicą. Najczęściej stu-

dentów z tej grupy nie łączyły z Polską ani wcześniejsze kontakty, ani znajomość języka. Dalsza analiza tej grupy wskazała również, że są to osoby często mające już doświadczenia studiów wyższych, i które mają z tego powodu wyższe wymagania, jeśli chodzi o poziom jakości kształcenia. W skład tej grupy relatywnie częściej wchodzi mieszkańcy krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Azji, choć znajdują się w niej również obywatele Ukrainy. Jak pokazały dalsze analizy grupa tych osób jest potencjalnie najmniej skłonna pozostać w Polsce po studiach w celu podjęcia pracy. Jedynie 18% zadeklarowało w sposób zdecydowany takie właśnie plany. Osoby te mają przeciętnie wyższe oczekiwania finansowe, jeśli chodzi o wysokość wynagrodzenia z pracy po studiach i może to być jeden z głównych powodów, stojący za planami wyjazdu z Polski.

O tej grupie badanych można więc myśleć bardziej w kategoriach studentów, którzy wychodzą naprzeciw problemom malejącej liczby studentów w Polsce, a niekoniecznie pracowników zasilających w przyszłości polski rynek pracy. Nie mniej jest to grupa bardzo ważna, o której przyjazd do Polski należy zabiegać. Ich udział może podlegać wahaniom, biorąc pod uwagę, że ich wybór Polski był w jakiejś części dziełem przypadku, zaś w swoich wyborach kierowali się przede wszystkim pozytywnymi opiniami i niższymi kosztami studiowania. Skala ich obecności w Polsce będzie więc w przyszłości zależała od tego, jaki będzie wizerunek polski oraz poziomu dostępnych studiów. Chcąc zwiększyć udział tej grupy studentów, konieczne mogą się okazać dodatkowe działania promocyjne, ukierunkowane na wzmacnianie polskiego wizerunku na arenie międzynarodowej. W punktu widzenia tej grupy ważne jest również utrzymanie konkurencyjnej cenowo oferty studiów. Jeśli zaś chce myśleć o tej grupie jako o potencjalnych pracownikach, należałoby przede wszystkim starać się zapewnić im korzystne finansowo warunki zatrudnienia. Na podobną kwestię zwracają uwagę Jaroszewska i Hut odnosząc się ogólnie do kwestii studentów zagranicznych w Polsce: „Nie ulega wątpliwości, że kluczowe znaczenie dla studentów zagranicznych ma rynek pracy [...] na wzrost zainteresowania studentów obcokrajowców pozostaniem w Polsce najbardziej wpłynęłyby dwa elementy: możliwość znalezienia dobrej pracy i szanse na rozwój zawodowy. Przeszkody w tym obszarze wydają się stanowić główny czynnik wypychający dla osób studiujących w Polsce, a być może również istotny czynnik obniżający zainteresowanie studiami na polskiej uczelni w wypadku studentów ze Wspólnoty Niepodległych Państw oraz z Europy Wschodniej, Azji i Afryki”. (Hut i Jaroszewska, 2011)

Druga grupa studentów – relatywnie najmniej liczna (22% w przypadku badanej próby) – to w przeważającej większości osoby z polskimi korzeniami, posługujące się przed przyjazdem na studia językiem polskim, mające wcześniejsze kontakty z Polską lub Polakami. Osoby te relatywnie częściej wskazują również, że nie bez

znaczenia dla ich decyzji o wyborze Polski miały wcześniejsze opinie o poziomie kształcenia na wybranej uczelni oraz poczucie, że wykształcenie zdobyte w Polsce podnosi szanse na znalezienie dobrze płatnej pracy. W ich przypadku wybór Polski na miejsce do studiowania zdecydowanie nie był przypadkowy. Dodatkowo znaczna część z tych studentów posiada stypendium rządu polskiego lub polskiej uczelni. Co istotne, są to głównie osoby przyjeżdżający do Polski na swoje pierwsze studia (głównie studia licencjackie). W tej grupie znajduje się znaczny udział obywateli Białorusi i Ukrainy, relatywnie częściej występują również studenci z Ameryki (choć globalnie jest to grupa niewielka). Analizy w zakresie dalszych planów zawodowych wskazują, że znaczna część z nich może pozostać w Polsce i rozpocząć tu pracę. Warto w tym miejscu dodać, że reprezentanci tej grupy mają względnie najniższe oczekiwania finansowe, w odniesieniu do pierwszej pracy po studiach.

Wydaje się, że w tym przypadku reprezentantów tej grupy, wybór Polski był najbardziej świadomy i wynikał z obiektywnych przesłanek (polskie korzenie, znajomość języka, stypendium). W pewnym sensie miał też charakter deterministyczny. Można przypuszczać, że studenci z tej grupy stanowią stały element składu studentów zagranicznych obecnych w Polsce. Warto jednak pamiętać, że grupa ta jest stosunkowo niewielka, a dodatkowo obserwowany jest od wielu lat spadek studentów przybywających do polski z polskimi korzeniami. Z tego powodu udział reprezentantów tej grupy będzie się najprawdopodobniej w przyszłości kurczył. Zapewne realny wpływ na liczbę studentów z tej grupy mogłaby mieć ewentualna zmiana polityki przyznawania stypendiów cudzoziemcom.

Wreszcie trzecia, najliczniejsza grupa studentów (47%), to osoby, dla których również wybór Polski nie był przypadkiem. Dla osób z tej grupy istotne – nawet bardziej niż w przypadku pozostałych grup – okazały się zasłyszane wcześniej opinie o Polsce. Ważne były również opinie o wysokim poziomie nauczania na wybranej uczelni. Oprócz tego nie bez znaczenia był również łatwy dostęp do studiów, a także bliskość geograficzna do kraju rodzinnego. Dla części studentów z tej grupy, istotna okazała się również znajomość języka polskiego, przy czym w większości przypadków nie była ona związana z posiadaniem polskich korzeni (jak się wydaje jest to główna równica między grupą drugą i trzecią). Ważne dla tej grupy były również niższe koszty utrzymania (studiowania) w Polsce niż w innych krajach oraz poczucie, że ukończenie studiów w Polsce daje szansę na znalezienie dobrze płatnej pracy.

Co istotne, osoby te przyjeżdżają do Polski zdobyć wykształcenie, które pozwoli im znaleźć tu pracę. Studenci ci są najczęściej zadowoleni z poziomu odbywa-

nych studiów. Blisko co trzeci reprezentant tej grupy zadeklarował w sposób zdecydowany, że po studiach chce pracować w Polsce (kolejne 53% raczej skłania się do takiej decyzji). Osoby te nie mają wygórowanych oczekiwań płacowych. Skład grupy wskazuje, że decyzja o ich studiach w Polsce oraz plany ewentualnego pozostania w niej, to tak naprawdę pochodna jej składu. Grupę tę tworzą bowiem przede wszystkim obywatele Ukrainy (ponad 60%) oraz występujący w podobnych proporcjach Białorusi i reprezentanci krajów azjatyckich (po około 12%). Aktualna sytuacja na Ukrainie oraz niespotykany przyrost studentów z Ukrainy w roku akademickim 2014/2015 (o ponad 50% w porównaniu do roku wcześniejszego¹¹) wskazują, że będzie to w najbliższych latach trwały trend. Można się również spodziewać, że znaczna część z tych studentów pozostanie w Polsce zgodnie z głoszonymi deklaracjami. Biorąc pod uwagę ten trend wydaje się, że konieczne będzie w najbliższych latach podjęcie dodatkowych działań służących asymilacji studentów z Ukrainy, ale również z Białorusi, ze społeczeństwem polskim.

Podsumowując należy podkreślić, że grupa studentów zagranicznych przyjeżdżających do Polski nie jest grupą homogeniczną. Motywy przyjazdu na studia do naszego kraju są bardzo zróżnicowane. Badania pokazały, że najczęściej pozostają one również w związku z późniejszymi planami podjęcia w Polsce pracy. Fakt ten powinien znaleźć odzwierciedlenie w działaniach służących zachęcaniu studentów zagranicznych do przyjazdu do Polski. Szczególnie ważne mogą się okazać z pozoru „miękkie” działania promocyjne potwierdzające korzyści wynikające ze studiowania w Polsce oraz utralające pozytywny wizerunek Polski zagranicą. W parze z nimi powinna iść atrakcyjna pod względem jakości i kosztów oferta edukacyjna. Przekaz promocyjny powinien być sprofilowany ze względu na potrzeby i indywidualne cechy jego potencjalnych odbiorców – tak by maksymalizować skuteczność wykorzystywanych komunikatów. Wysiłki promocyjne powinny iść szczególnie w kierunku cudzoziemców niemających Polskiego pochodzenia. W przypadku osób z polskimi korzeniami, wybór Polski jest najbardziej świadomy i praktyczny. Pozostałe grupy, w większym stopniu wybierają Polskę w wyniku przypadku i to one mogą być najbardziej podatne ewentualny wpływ działań promocyjnych.

Patrząc z perspektywy deklarowanych planów po studiach, istnieje duży potencjał do zatrudniania studiujących w Polsce studentów. Dotyczy to w szczególności studentów pochodzących z Białorusi i Ukrainy. Biorąc pod uwagę aktualną sytuacją polityczną na Ukrainie, można oczekiwać, że jest to trwały trend. Jednocześnie warto pamiętać, że główne czynniki decydujące o pozostaniu w Polsce, to możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy, zgodnej z nabytymi kwalifikacjami.

¹¹ Por. <http://www.studyinpoland.pl/en/index.php/news/40-over-46-000-international-students-in-poland> [Dostęp: 27.03.2015].

Studenci planujący opuścić Polskę po studiach robią to głównie ze względów finansowych lub w związku z lepszą, „bardziej prestiżową” ofertą edukacyjną w innych krajach. Naturalnie więc przyciąganiu studentów zagranicznych do Polski sprzyjać będzie poprawa sytuacji gospodarczej w Polsce.

5. Bibliografia

- GUS. (2014). *Szkoły wyższe i ich finanse w 2013 r.* Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Hut, P. i Jaroszewska, E. (2011). *Studenci zagraniczni w Polsce na tle migracji edukacyjnych na świecie, Badania. Ekspertyzy. Rekomendacje.* Warszawa: Fundacja Instytut Spraw Publicznych.
- Kubiciel-Lodzińska, S. (2013). *Studenci zagraniczni w Polsce – ich obecność na rynku pracy oraz wydatki (na podstawie badań z województwa opolskiego).* Opole: Politechnika Opolska.
- Łukaszczyk, K. (2013). *Imigracja studentów zagranicznych do Polski.* Warszawa: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Krajowy Punkt Kontaktowy Europejskiej Sieci Migracyjnej w Polsce.
- MPiPS. (2013). *Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.* Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.
- MSW. (2012). *POLITYKA MIGRACYJNA POLSKI – stan obecny i postulowane działania, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 r.* Warszawa: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.
- OECD. (2014). *Education at a Glance 2014: OECD Indicators.* OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en>.
- Żołędowski, C. (2010). *Studenci zagraniczni w Polsce, motywy przyjazdu, ocena pobytu, plany na przyszłość.* Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

